

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ПРАВОНАХОДИМОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 347.77:004.738.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-3.9>

І. В. Солончук, старший викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

В. В. Мельник, студент IV курсу факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНТЕРНЕТІ

Статтю присвячено аналізу механізму захисту об'єктів авторського права в Інтернеті. Визначено проблему, викликану тим, що правовий механізм такого захисту не враховує всіх аспектів сучасного інформаційного розвитку, що, у свою чергу, зумовлює необхідність постійного удосконалення правового механізму захисту об'єктів авторського права в Інтернеті.

У статті досліджуються найбільш поширені приклади порушення авторського права в мережі, наводяться способи захисту від таких порушень. Висвітлюється роль інтернет-провайдерів та власників інтернет-платформ, ресурсів, сайтів, на яких відбуваються порушення законних прав авторів.

Досліджено найбільш застосовні механізми захисту авторських прав в мережі Інтернет, до яких належать адміністративно-правовий, судовий та самозахист. Наведено приклади реалізації цивільно-правових способів захисту авторських прав. Висвітлено способи фіксації доказової бази та способи доведення порушення авторських прав.

Обгрунтовано висновок про те, що національне законодавство потребує внесення змін згідно світових тенденцій, особливо у період гармонізації законодавства України до кращих європейських принципів. Представлені пропозиції удосконалення законодавства України у сфері захисту авторських прав.

Ключові слова: інформаційні відносини, об'єкти інтелектуальної власності, авторське право, захист авторських прав, мережа Інтернет, порушення авторських прав в мережі Інтернет, піратство, способи фіксування порушень авторських прав в мережі Інтернет.

I. V. Solonchuk, V. V. Melnyk. Problems of copyright protection on the Internet

The article is devoted to the analysis of the mechanism of copyright protection on the Internet. The problem is that the legal mechanism of such protection does not consider all the nuances of modern information development, which in turn necessitates continuous improvement of the mechanism of copyright protection on the Internet.

The article examines some of the most common examples of copyright infringement in the network, as well as provides ways to protect against such violations.

The article highlights the importance of Internet providers, as well as the owners of Internet platforms, resources, and sites where copyright infringement occurs. Examples of their involvement in solving the problem of copyright infringement are given, and it is also determined by what actions they can stop these violations.

The most applicable mechanisms of copyright protection on the Internet are investigated, which include administrative, judicial, and self-defence. Examples of the implementation of civil law methods of copyright protection are given. The ways of fixing the evidence base and ways of proving copyright infringement are highlighted. Administrative and criminal methods of copyright protection on the Internet are characterized as more stringent methods of copyright protection, which, in addition to the termination of the offense and compensation to the right holder, are more stringent. Most criminal proceedings do not result in convictions.

National legislation needs to be amended following global trends, especially in the period of harmonization of Ukrainian legislation with the best European principles.

The study provides proposals for improving the legislation of Ukraine in the field of copyright protection, particularly through the application of certain measures by the legislator.

Key words: information relations, intellectual property, copyright, copyright protection, the Internet, copyright infringement on the Internet, piracy, ways to record copyright infringement on the Internet.

© **І. В. Солончук, В. В. Мельник, 2022**

Постановка проблеми. Суспільні відносини, пов'язані із діяльністю мережі Інтернет, з'явилися не так давно, однак у сучасних умовах такі відносини постійно розвиваються та змінюються. Правове регулювання вищезазначених відносин ще немає повноцінно сформованої правової системи, остання перебуває у процесі становлення. Тому регулювання суспільних відносин у мережі Інтернет відбувається традиційними правовими механізмами.

У правовому регулюванні відносин у мережі Інтернет особливе місце відводиться питанням дотримання правого режиму об'єктів інтелектуальної власності, адже саме з цим пов'язано безліч проблем, які продовжують існувати і надалі. Найбільш вразливими у використанні з порушеннями є такі об'єкти інтелектуальної власності як авторські права.

Проблема захисту авторського права протягом останніх двох десятиріч особливо гостро постала у сфері мережі Інтернет, що зумовлено, насамперед, доступністю та швидкістю розміщення інформації, досить часто із відсутністю будь-якої ідентифікації. Виникає ситуація, коли самі автори, при порушенні їх авторських прав, про це не дізнаються одразу, тобто відбувається не лише порушення майнових прав авторів (наприклад, стосовно власників, які не отримують винагороди за використання та розповсюдження їх творів), а фактично відбувається одночасне порушення також і немайнових прав, адже доволі часто у таких випадках не зазначається авторство на творах, викладених в мережу Інтернет із порушенням авторських прав.

Належний та ефективний механізм правового захисту авторського права є досить суттєвим для будь-якої країни. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, дане питання набуває важливого значення та дає можливість нашій державі успішно співпрацювати з країнами ЄС у сфері захисту авторського права в цілому і в мережі Інтернет зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням захисту авторського права в Україні присвятили свої роботи багато вчених, серед них: Н. С. Кузнецова, О. В. Кохановська [1], Т. В. Рудник [2], Ю. М. Капіца [3], А. С. Штефан [4], І. А. Стройко [5], М. І. Логвиненко [6], Д. Ф. Куц [7], Зеров К.О. [8] та інші. Однак, проблема захисту об'єктів авторського права в Інтернеті залишається актуальною та малодослідженою.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження деяких проблем, пов'язаних із захистом авторського права в Інтернеті, та аналіз шляхів для їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства України об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва. Закон України «Про авторське право та суміжні права» зазначає, які саме твори можуть охоронятися законом як об'єкти авторського права, проте перелік творів, визначений законодавцем, не є вичерпним, що є позитивним моментом в умовах стрімкого інформаційного розвитку суспільства. Отже, можемо передбачати виникнення нових, досі невідомих видів творів, що зможуть отримати правову охорону як об'єкти авторського права. Чинне законодавство не містить визначення поняття твору, хоча вказує на ті критерії, яким він повинен відповідати, щоб користуватися правовою охороною. Твори, що відносяться до об'єктів авторського права мають відповідати умовам охороноспроможності: мати творчий характер та бути вираженими у певній формі для об'єктивного сприйняття.

В Україні захист авторських прав є нагальним і дуже важливим питанням, основною метою якого є реагування та усунення перешкод при здійсненні прав, мінімізація наслідків правопорушення та відшкодування завданих збитків. До найбільш застосованих механізмів захисту авторських прав в мережі Інтернет належать: адміністративно-правовий, судовий та самозахист. Останні два механізми вважають *цивільно-правовими способами захисту авторських прав* в мережі Інтернет. На нашу думку, саме цивільно-правовий захист авторських прав має найбільше значення для правоволодільця, бо саме він дозволяє усунути шкідливі наслідки правопорушення, компенсувати майнові втрати та моральну шкоду, яких зазнала особа внаслідок порушення цих прав [9].

Т. В. Рудник до найрозповсюдженіших порушень в сфері Інтернет відносить піратство комп'ютерних програм, аудіовізуальних творів без зазначення авторства. Згідно проведених досліджень різні компанії оцінюють рівень піратства в Україні по різному. Так компанією IDC цей показник оцінено в 84%, Міжнародною асоціацією Business Software Alliance – в 91%, а в порівнянні зі світовим показником – 34%. Це досить вагома різниця, що свідчить про недосконалість українського законодавства в цій сфері. В той же час втрати економіки від комп'ютерного піратства перевищують 400 млн доларів на рік [2, с. 75].

Вважаємо за доцільне проаналізувати судову практику розгляду справ про порушення авторських прав в мережі Інтернет. Заслуговує на увагу Справа № 761/4513/15-Ц, яка розглядалася Шевченківським районним судом м. Києва щодо не зазначення імені автора твору. Свої позовні вимоги позивач обґрунтовував тим, що він є професійним режисером та відео оператором. 16 серпня 2012 року ним було розміщено аудіовізуальний твір в мережі Інтернет із зазначенням назви та творчого псевдоніму позивача. 29 серпня 2014 року на телеканалі «Новий канал» відповідачем в телевізійній передачі «Супермодель по-українськи» фрагменти аудіовізуального твору, який було створено позивачем, були використані та розповсюджені без зазначення імені автора та джерела запозичення. Відтак, позов було задоволено з наступних підстав: «за відсутності доказів з іншого боку, автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства)». Це положення застосовується також у разі опублікування твору під псевдонімом, який ідентифікує автора. Судом було встановлено, що між сторонами не укладався авторський договір, щодо передачі прав на аудіовізуальний твір, розміщений в мережі Інтернет [10].

Наступним цивільно-правовим способом захисту авторських прав в мережі Інтернет є *припинення правопорушення*. Такий спосіб може застосуватися лише при реальній загрозі чи реальному порушенні авторського права. Цікавим є те, що припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту авторського права можна застосовувати як у юрисдикційній формі – шляхом звернення до суду, так і в неюрисдикційній, адже власник авторського права може самостійно звернутися до порушника з вимогою про припинення дій, що призводять до правопорушення авторського права.

Реалізацію вказаного способу захисту через звернення до суду можна проілюструвати на прикладі справи, яка розглядалася у Шевченківському районному суді м. Києва за позовом про захист авторського права: на сайті інтернет-магазину було зафіксовано факт публічного показу об'єкта авторського права (твору образотворчого мистецтва), авторські права на який належить позивачу, який було втілено у структурі товару шляхом публічної пропозиції продажу даного товару. На дату подання позову до суду зазначене порушення тривало. Власником сайту є відповідач. Під час розгляду справи, доказів, які б свідчили про надання дозволу фізичній особі-підприємцю на розповсюдження – показ, реалізацію твору, отримано не було. Позивач вимагав припинення дій, що порушують його право, а саме продаж товарів. Суд позовні вимоги задовольнив повністю [11].

У науковій літературі окремо виділяють такий спосіб захисту як *заборона дій*, що порушують право чи створюють загрозу його порушення. На наш погляд, в юридичній літературі цей спосіб захисту авторського права описаний недостатньо. На відміну від припинення дій, що порушують право чи створюють загрозу його порушення, заборона дій може стосуватися не лише дій, які уже вчиняються, а й дій, які ще не вчинені. І якщо власнику прав стає відомо про те, що певна особа має намір вчинити якісь дії, які порушуватимуть його авторське право чи створюватимуть загрозу такого порушення, власник прав може вимагати заборонити цій особі вчиняти такі дії [12, с. 91].

Наступний цивільно-правовий спосіб захисту авторських прав, якому необхідно приділити увагу, це *відновлення становища*, яке існувало до порушення. У сфері захисту авторського права цей спосіб називають «поновленням права». Даний спосіб захисту авторських прав, у тому числі і в мережі Інтернет, є одним з найефективніших способів захисту. Щодо особливостей його застосування, насамперед, слід зазначити, що цей спосіб захисту може застосовуватися лише тоді, коли порушене авторське право в результаті правопорушення не припиняє свого існування та може бути реально відновлене шляхом усунення наслідків правопорушення. Наприклад, якщо при підготовці твору до опублікування в мережі Інтернет із нього, без згоди автора, були вилучені певні частини або внесені якісь інші зміни, автор може вимагати відновлення твору в його первісному вигляді. Але, якщо твір зі змінами, внесеними без згоди автора, вже оприлюднений та став відомим невизначеному колу осіб, відновлення становища, яке існувало до порушення права, в повному обсязі стає неможливим [13, с. 46].

Одними з найважливіших способів захисту авторського права в мережі Інтернет залишаються компенсаційні способи, а саме – відшкодування майнової шкоди та компенсація немайнової шкоди.

Більш жорсткими методами відповідальності за порушення авторського права є адміністративно-правовий та кримінально-правовий. Основні переваги адміністративно-правового механізму захисту авторських прав та суміжних прав полягають у простоті й оперативності розгляду справ, що створює об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав. Встановити особу порушника і притягнути її до відповідальності при адміністративних заходах є набагато швидшим процесом, ніж у порівнянні з цивільним чи кримінальним судочинством. Проте, проаналізувавши судову практику стосовно застосування кримінально-правових заходів при порушенні авторського права, можемо зробити висновки, що доволі незначна частка даних злочинів доходить до суду, тим паче, по яких виноситься обвинувальний вирок, в порівнянні з іншими видами кримінальних правопорушень. Таким чином, можна констатувати факт того, що в Україні немає належного порядку притягнення до відповідальності як інтернет-провайдерів, так і порушників авторських прав у мережі Інтернет.

У сучасних умовах, отримавши доступ до мережі Інтернет, будь-хто може ознайомитися з науковими працями, шедеврами літератури, музичними творами... Інтернет став віртуальним зібранням усього, що було створено людством. У зв'язку з цим останнім часом спостерігається стрімке зростання кількості інтернет-сайтів, що акумулюють у своїх надрах різні матеріали. Набравши деякий обсяг, подібні інтернет-сайти починають позиціонуватися як бібліотеки. Є такі інтернет-сайти, що створюються з назвою та статусом бібліотек. Ця категорія бібліотек формується на базі мережевих ресурсів, не має аналогів у реальному житті. Інша категорія створюється на базі традиційних бібліотек, проте інформація тут, на відміну від зазначених бібліотек, фіксується і зберігається на непаперових носіях і доступна тільки за допомогою електронно-обчислювальної техніки та програмного забезпечення. Однак правовий статус електронних бібліотек законодавчо не врегульований. Багато електронних бібліотек публікують твори без попередньої згоди автора, що призводить до масового порушення авторських прав [14, с. 128–129].

Отже, питання порушення авторських прав у мережі Інтернет досі залишається найбільш серйозним і важко вирішуваним. Сучасні світові тенденції розвитку інформаційних відносин свідчать, що захист авторських прав в мережі Інтернет потребує особливо підходу. Загалом найпоширенішими порушеннями

в мережі Інтернет є порушення авторських прав на інформаційне наповнення сайтів, зокрема стосовно використання малюнків, текстів, фото- та відео-матеріалів. Відомою була кримінальна справа файлообмінника *ex.ua*. Сайт був закритий в рамках порушеного кримінального провадження за фактом розміщення на порталі невстановленими особами контрафактної продукції [15, с. 81]. Помилковими діями у ході слідства було те, що заблокували домен, де був розміщений контрафактний контент, адже після блокування домену встановити особи порушників стало неможливим. Загалом, проаналізувавши, судову практику стосовно застосування кримінально-правових заходів при порушенні авторського права, можна зробити висновки, що доволі незначна частка даних злочинів доходить до суду, тим паче тих, по яких виноситься обвинувальний вирок, в порівнянні з іншими видами кримінальних правопорушень. Як вже зазначалося, в Україні немає дієвого порядку притягнення до відповідальності як інтернет-провайдерів, так і порушників авторських прав у мережі Інтернет. Тому, на нашу думку, цілком доцільним буде саме на законодавчому рівні закріпити механізм притягнення до відповідальності всіх осіб, які винні у порушенні авторських прав саме у мережі Інтернет.

Основною проблемою ефективного правового захисту та притягнення до відповідальності винних осіб є складність встановлення факту правопорушення. Відтак, першочерговими завданнями, які необхідно вирішити при встановленні факту порушення авторського права є: визначення власника веб-ресурсу, де було здійснено порушення авторського права; ідентифікація особи, яка вчинила правопорушення; процедура фіксації такого порушення авторського права.

У більшості випадків встановити особу власника веб-ресурсу в мережі Інтернет та особу, яка здійснила правопорушення практично неможливо. Основною причиною цього є те, що власник веб-ресурсу при реєстрації міг вказати вигадані, неправдиві власні дані, так як дане питання на законодавчому рівні не врегульоване і перевірка вірності зазначених даних не ведеться. А особа, яка вчинила правопорушення, могла вказати IP-адресу, яка їй не належить. Як відомо, існує багато програм, застосунків, завдяки яким змінити IP-адресу не є складним завданням. Даний аспект теж на законодавчому рівні не регламентований, немає встановленої відповідальності за користування такими програмами, які, в свою чергу, є легкодоступними та безкоштовними.

Одним із найкращих способів здійснення фіксації факту правопорушення є звернення до спеціаліста у даній сфері, який зможе правильно зафіксувати докази для використання останніх під час судового розгляду. Доволі часто трапляється ситуація, що контент із порушення авторських прав під час або до судового розгляду просто видаляється із веб-ресурсу, що унеможлиблює доведення вини правопорушника.

Серед найпоширеніших способів фіксування правопорушень в мережі Інтернет є:

1) скріншот інтернет-сторінки із фіксацією незаконного опублікування твору. Цей спосіб вважається найпростішим, однак не надійним, адже власник веб-ресурсу може змінити дату публікування твору і довести вину буде складніше. Також скріншот може бути визнано підробкою, тому такий доказ є доволі хитким;

2) запис на електронний носій у вигляді відеофайлу. Теж є простим способом, однак не гарантує бути прийнятним як доказ, адже відео можна визнати підробкою, змонтованим тощо;

3) видрук інтернет-сторінки за допомогою комп'ютера. Як і попередні способи є легким способом та не надійним. Хоча і зазначається точна адреса сторінки та дата друку, однак на комп'ютері у власних налаштуваннях дату можна легко змінити. Це стосується і інших налаштувань;

4) фіксація в Інтернет-архіві *WaybackMachine*, який являє собою інтернет-архів, де містяться копії сторінок веб-сайтів. Основною перевагою даного методу є те, що у даному архіві міститься інформація із сайтів, які вже не існують;

5) протокол огляду Інтернет-сайту. Це один з ефективних способів, який передбачає проведення огляду Інтернет-сайту уповноваженою особою або адвокатом, у результаті чого складається відповідний протокол;

6) висновок експерта. Однак даний метод передбачає призначення експертизи, метою якої є встановлення факту розміщення на веб-ресурсі твору з порушенням авторських прав. Даний спосіб є найбільш ефективним у встановленні факту порушення.

Вищезазначені способи фіксації правопорушень можуть бути ефективними доказами при вирішенні справ про порушення авторських прав.

Проаналізувавши досвід США, можемо зазначити, що Україні бракує досвіду судового розгляду справ про порушення авторського права і суміжних прав, висококваліфікованих кадрів та належного рівня загальної правової культури громадян. Крім цього, вкрай актуальною залишається проблема неправомірного використання об'єктів авторського права і суміжних прав (здебільшого «піратство» аудіовізуальних творів), що ставить під загрозу інтеграцію України до глобального економічного простору та погіршує імідж країни на міжнародній арені.

Вважаємо, що ефективність захисту авторських та суміжних прав прямопропорційно залежить від наявності відповідного державного механізму попередження та припинення правопорушень, а також від спрощення процесу доказування скоєних правопорушень у цій сфері.

Висновки і перспективи. Осмисливши вищевикладене, зазначимо, що доцільним у сфері захисту авторських прав є, насамперед, визначення методів захисту інформації при її розміщенні в цифровому

середовищі ще до початку такого розміщення, що потрібно покласти як на самих авторів і правоволодільців авторських прав, так і на осіб, що відповідають за дотримання правового режиму авторського права. Також необхідний постійний контроль власників авторського права за використанням об'єктів у мережі Інтернет. Об'єктивно необхідним залишається вирішення питання на законодавчому рівні стосовно регулювання нормами міжнародних договорів та національного законодавства питання використання об'єктів авторського права в мережі Інтернет.

Тому, на нашу думку, законодавцю необхідно зосередити увагу на наступних напрямках: узгодити норми ЦК України і спеціального законодавства в сфері авторських та суміжних прав; врахувати позитивний зарубіжний досвід щодо захисту авторських прав, зокрема стосовно підвищення штрафів за порушення авторських прав; спростити процедуру доказування винуватості правопорушника у справах про порушення авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова Н. С., Кохановська О. В Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. Київ. 2011. №3. С. 21–29.
2. Рудник Т. В. Деякі проблемні питання захисту авторського права в Україні. *Юридичний вісник*. 2009. № 1(10). С. 74–77.
3. Капіца Ю. М., Рассомахіна О. А., Шахбазян К. С. Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. *Інформація і право*. 2012. № 3(6). С. 129–140.
4. Штефан А. С., Зеров К. О. Припинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі інтернет: огляд законодавчих новел. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С.18–26.
5. Стройко І. А. Адаптація законодавства України до новел законодавства Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав в Інтернет-середовищі. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 205–210.
6. Логвиненко М. І., Каріх І. В., Диковець А. В. Проблеми захисту об'єктів авторського права в мережі Інтернет. *Правові горизонти*. 2019. Вип. 15. С. 21–25.
7. Куц Д. Ф., Іванов А. М. Проблеми охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті. *Молодий вчений*. 2018. № 5(2). С. 616–619.
8. Зеров К. О. Захист авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет : дис. на здобуття наук. ступеня к-та юр. наук: 12.00.03 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка ; МОН України; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака напри України. Київ, 2018. 272 с.
9. Панькевич В. М., Вербська М. О. Проблеми захисту авторського права в Україні. *Право/ 3. Охорона авторського права*. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Pravo/3_124135.doc.htm (дата звернення: 17.10.2022).
10. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 14 вересня 2015 року по справі № 761/4513/15-Ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69420284> (дата звернення: 05.05.2021).
11. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 27 серпня 2015 року у № 761/9144/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/52071535> (дата звернення: 05.05.2021).
12. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність: підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів : Галицький друкар, 2015. 280 с.
13. Штефан А. С. Припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення, як спосіб захисту авторського права. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 2. С. 43–47.
14. Єсімов С. С. Адміністративно-правові аспекти захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 4–10. С. 123–131.
15. Кочина О. С. Піратство як один з найпоширеніших способів порушення авторських та суміжних прав. *Право і суспільство*. 2015. № 5. Ч. 3. С. 80–85.